

Кобилко Н.О.

викладач української мови та літератури
Філія ДНЗ «Охтирський центр ПТО»
смт Велика Писарівка Сумської області

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

***Анотація.** У статті йдеться про мотивацію як фактор впливу на ефективність навчання здобувачів професійно-технічної освіти, визначено її джерела. Здійснено аналіз наукових досліджень видатних педагогів та психологів на окреслену проблему. Подано приклади застосування позитивної мотивації на різних етапах сучасного уроку української мови та літератури.*

***Ключові слова:** мотивація, мотиваційний постер, професійна спрямованість, психологія навчання, інтерактивні форми.*

***Kobylko N. The development of the motivational sphere of the person seeking education in the process of teaching Ukrainian language and literature.** The article deals with motivation as a factor of influence on the effectiveness of training of students of professional and technical education, and its sources are determined. An analysis of the scientific research of outstanding teachers and psychologists on the outlined problem was carried out. Examples of the application of positive motivation at various stages of the modern lesson of the Ukrainian language and literature are given.*

***Key words:** motivation, motivational poster, professional orientation, psychology of learning, interactive forms.*

Сучасний заклад професійно-технічної освіти. Яким викладач має бути в ньому? Якого здобувача освіти формувати? У чому переваги освіти XXI століття? Саме ці питання є актуальними сьогодні.

Чому саме мотивація стає ключовою в діяльності викладача? З одного боку, це виклик для нього самого, з іншого – головний з аспектів навчального процесу.

Однією з педагогічних вимог до уроку є стимулювання пізнавальної активності здобувачів освіти. У той же час шляхом підвищення ефективності заняття є творчий, нестандартний підхід до вирішення проблемних ситуацій, ефективне використання кожної робочої хвилини та створення відповідної атмосфери дружнього спілкування.

Урок у закладі професійно-технічної освіти ідентичний вимогам до уроку в школі. Ми погоджуємося з тим, що й шляхи підвищення його ефективності також тотожні. Однак у професійно-технічній освіті існує більше можливостей для міжпредметних зв'язків, іншими словами – професійної спрямованості. Хоча саме на такому рівні виникає конфлікт інтересів. Випускники шкіл, вступаючи на навчання до закладів ПТО, мають перед собою мету – здобути професію. Чіткий поділ предметів на «профільні» й «непрофільні», хочемо того чи ні, призводять до їх поділу на «першо-», «друго-» і так далі «-рядні».

Питання від першокурсника «А навіщо нам вивчати літературу?» змусило по-іншому поглянути на цю проблему й повернутися до теми мотивації.

Актуальність питання полягає ще й у тому, що сьогодення вимагає від нас не йти шляхом принципу наслідування, а шукати нові методи діяльності, які сприятимуть виконанню замовлень і потреб суспільства.

Нами висунута гіпотеза: методи навчання базуються на активному інтересі до того, що вивчається. Спираючись на це, основними завданнями діяльності є: 1) орієнтація методики педагогічного процесу на проникнення у внутрішній світ учня; 2) пробудження та розвиток здібностей і нахилів здобувача освіти; 3) спонукання, а не примус до дії.

Очікуваний результат: свідомість, міцність і глибина знань.

Як відомо, мотив (франц. *Motif*, лат. *Motus* – рух) – спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб людини. Існує безліч підходів до розуміння його суті, методів вивчення. Це зумовлено насамперед складністю й багатоаспектністю проблеми. Варто зазначити, що це питання вивчали К. Левін, С. Рубінштейн та багато інших. Основу ж теорії заклав З. Фрейд, який був прихильником ідеї мотивації людини від дня її народження: саме з цього моменту нею

керують бажання, які вона до кінця не розуміє й не контролює. Таким чином, індивід ніколи повністю не мотивує свою поведінку [1].

Нам імponує вчення про інтеграцію спонукань та їх смисловий контекст С. Рубінштейна й орієтування в діяльності П. Гальперіна. Так, перший співвідносить трактування мотиву з переживанням цієї потреби та її задоволенням, а другий – із побудови навчальної діяльності, при якій на основі зовнішніх дій формуються знання, уміння й навички. Щоб виконати будь-яку дію, людина повинна знати, що при цьому відбудеться та на яких аспектах сконцентрується увага. Тільки за цієї умови бажане не вийде з-під контролю.

У С. Максимюка ми знаходимо: «Психологія навчання доводить, що інтерес – це міцний фактор, який стимулює діяльність, він характеризується позитивною емоцією...» [4].

Мета статті – дослідити прийоми та форми застосування мотивації на різних етапах уроку як можливості повернення здобувачам освіти інтересу до навчання, посилення бажання навчатися.

Саме з турботи про емоційне благополуччя здобувача освіти ми розпочали роботу як на уроці, так і в позаурочний час. Не є секретом ні для кого, що в значної частини вчорашніх випускників період адаптації проходить порівняно важко. Невпевненість у собі через не досить високі бали у свідоцтві чи атестаті, зовнішній вигляд (хотілося б кращого, а батьки матеріально неспроможні), невміння поводити себе у великому колективі (зазвичай, це вихованці сільських шкіл із наповнюваністю класів 5-7 учнів) призводить до замкненості в перші тижні навчання, у кращому випадку, або ж до дещо агресивного налаштування як от «а навіщо це мені?» як спроби самоствердження.

Що сприяє результативності у формуванні навчальних компетентностей здобувачів освіти?

Найперше – атмосфера, без якої не досягти успіху. З цією метою доцільним є використання мотиваційних постерів. Для учня важливо відчувати себе комфортно й упевнено на уроці. Тому постери можуть змінюватися як від теми заняття, так і від налаштування учнів на нього: «У тебе все вийде», «Ти ніколи не дізнаєшся, на що ти здатен, поки не спробуєш», «Сьогодні чудовий день, щоб дізнатися щось нове», «Успіх приходить до тих, хто його прагне». До речі, останній можемо використати під час написання власного висловлення.

Яскраві та грамотно підібрані плакати не лише привернуть до себе увагу учнів, але й змусять задуматися над змістом. У той же час вони слугуватимуть викладачеві за педагогічне кредо, як певний ідеал, тоді як для учня – стимул повірити в себе, у власні сили. Важливим моментом є елемент психологічного тренінгу «Я – учень. Я – особистість творча». І як продовження – афірмація: «Я вірю в себе». Це є дієвим.

Доброзичливе ставлення в поєднанні з вимогливістю, уміння зацікавити, донести знання до кожного – ось що важливо на занятті. Як цього досягти? Ми маємо радіти, коли учні обговорюють питання жваво, емоційно й не намагаються відразу оцінювати їхні відповіді. Саме під час таких дискусій народжується істина. Виходячи з останнього судження, повинні подарувати здобувачам освіти задоволення повноцінного співрозмовника, що має право на власну думку, а інші повагу до цієї думки.

На етапі закріплення й поширення мотивації обов'язковим є зробити кожного учасника занять активним шукачем шляхів і засобів вирішення тієї чи іншої проблеми. При цьому навчальний процес варто організувати таким чином, щоб здобувачі освіти мали можливість обмінятися своїм життєвим досвідом, одержаною інформацією. З цією метою доцільно використовувати влучні, на наш погляд, фрази сучасних авторів. Цим самим долучаємо вихованців до прочитання сучасної української літератури. А відбувається все це за допомогою вправи «Трибуна вільних думок».

«Навколо пшеничне поле. Колосся вже налилося, проситься в комбайни... – записуємо із групою професії «Тракторист. Водій». – І далі: а по його золотому тілі вирви від снарядів, як рани» (Світлана Талан «Ракурс») [5].

Учні повинні пояснити правопис слів на вивчені орфограми, уживання розділових знаків. Головне – це урок напередодні Дня захисників і захисниць України. Твір про події 2014 року. Зв'язок із життям, бо в кожного є знайомий учасник АТО.

Вампіри, відьми та потерчата не такі страшні як реальність. А що вдієш проти абсолютного зла? Ще Монтель говорив, що правда завжди одна, а брехня має безліч форм... Це ми вивчаємо Лесю Українку, дізнаємося про Монтеля, знайомимося із творчістю Дари Корній

(«Зозулята зими»). А ось інше: «Той, хто плаче, не завжди слабкий, просто надто довго був сильним» («Зворотний бік світла») [3].

Скарбом для літератури є творчість Степана Процюка. Майже до кожного письменника написаний есей, заголовок якого вже спонукає мислити. А чого варта «Троянда ритуального болю» про Василя Стефаника!

Цікавим видом роботи є *«Робота з незнайомим текстом»*. Після самостійного опрацювання теоретичного матеріалу учні знайомляться з таким же, спроектованим на дошці, але в якому допущені помилками. Мета малих груп – знайти та виправити неточності, підтверджуючи правильну відповідь прикладом. Здобувачами освіти керує як зовнішня мотивація – можливість отримати оцінку, так і внутрішня – де це мені стане в нагоді, як я зможу застосувати цей матеріал, чи є він достатньо важливим для мене.

Використовуючи інтерактивну форму *«Лабораторія невирішених проблем»*, мотивуємо учнів до дослідницької діяльності, запалюємо вогник творчості. Здобувачі освіти попередньо мають дослідити проблему, представити її іншим учасникам на обговорення, дійти спільного рішення. Доречними є застосування проєктних технологій, які сприяють розвитку пошукової діяльності вихованців.

Опорні схеми, ментальні карти – це те, що допомагає здобувачам освіти усвідомлено сприймати вивчене, застосовувати його на практиці. Правильним є використання мотиваційних постерів, які стосуються професії. Так, наприклад, на одному із занять з української мови учням за професією «Кухар-кондитер» дається завдання знайти відомості про діяльність відомого на сьогодні шеф-кухаря Євгена Клопотенка. На основі прочитаного та побаченого вони повинні написати власне висловлення на тему: «Я обов'язково стану успішним у своїй професії». Крім того, це сприятиме їхній цікавості дізнатися більше про людей, які багато досягли в своєму житті.

Вдалим, на нашу думку, є керування викладача у своїй діяльності переліком з п'ятнадцяти пунктів, які лежать в основі мотивації студентів Гарвардського університету. Найбільше, як показує практика, здобувачам освіти імпонують такі: «Не всі можуть досягти успіху в усьому. Але успіх приходить тільки разом із самовдосконаленням і рішучістю», «Сьогодні ніколи не повториться», «Навіть в даний момент твої вороги гортають книжки».

Отже, правильне застосування різних методів мотивації в сучасних умовах дозволяє викладачу підвищити рівень вмотивованості здобувачів освіти у досягненні кінцевих результатів: підвищується інтерес до навчальної діяльності, виникає бажання пізнавати нове, розвивається самостійність і самоконтроль, уміння знаходити нестандартні способи вирішення навчальних завдань. При цьому створюється сприятлива емоційно-психологічна атмосфера уроку завдяки взаємодовірі викладача й учня.

Література

1. Загальна психологія: підручник / О.В. Скрипченко та ін. Київ : Либідь, 2005. 464 с.
2. Колеснік Т.В. Сучасні підходи до застосування мотивації і стимулювання працівників. *Право і безпека*. 2015. № 3. С. 114–118.
3. Корній Д. Зворотний бік світла. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2013. 317 с.
4. Максимюк С. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Кондор, 2005. 667 с.
5. Талан С. Ракурс. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2019. 317 с.

Кобилянський О.В.

доктор педагогічних наук,

завідувач кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки

Дембіцька С.В.

доктор педагогічних наук,

професор кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки

Вінницький національний технічний університет

ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Розглядається проблема формування самоосвітньої компетентності фахівців у ЗВО як ключового фактора їх майбутнього професійного зростання. Уточнено поняття «самоосвітня компетентність» та його зміст. Схарактеризовані